

ZAMIAST WSTĘPU¹

W połowie listopada 2014 roku odbyła się druga debata Polskiej Akademii Umiejętności poświęcona tym razem przyszłości szkolnictwa wyższego w Polsce. Debata ta, pomyślana jako kontynuacja podobnych spotkań organizowanych przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej, została (podobnie jak pierwsza [zob. *PAUza Akademicka* 230]) zorganizowana w Tomaszowicach pod Krakowem. Wzięło w niej udział dwudziestu kilku uczestników, a program obejmował 10 wykładów.

Już same tytuły kolejnych wykładów wskazują wyraźnie, jakie problemy nurtowały przybyłych do Tomaszowic przedstawicieli środowiska akademickiego:

- *Przyszłość uniwersytetów w Polsce* (Maciej Żylicz);
- *Uniwersytet w przebudowie* (Wiesław Banyś);
- *Czy istnieje szansa na internacjonalizację studiów w Polsce?* (Jacek Witkoś);
- *Nowe zadania uniwersytetu* (Karol Musioł);
- *Quo vadis, Universitas?* (Anna Machnikowska);
- *Studia masowe i elitarne. Jaki ma być „homo occidentalis”?* (Lucjan Suchanek);
- *Kalifornijska reforma sprzed 50 lat – czy warto ją naśladować?* (Leszek Pacholski);
- *Kontrola jakości materiału i produktu końcowego w procesie „wytwarzania” absolwentów uniwersytetu* (January Weiner);

¹ Bezpośrednio po zakończeniu debaty niniejszy tekst, z niewielkimi zmianami, został opublikowany w *PAUzie Akademickiej* (nr 276 z 18 grudnia 2014) pt. „Druga Debata PAU: «Studia i studiowanie: po co i jak zmieniać uniwersytety w Polsce»”.

- *MISMaP – koń trojański w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce* (Andrzej K. Wróblewski);
- *Kiedy wreszcie Troja zostanie zdobyta? – doniesienia z MISH-owego frontu* (Jerzy Axer).

W czasie wykładów oraz ożywionej (i nielimitowanej czasowo) dyskusji postawiono szereg pytań, m.in.:

- Czy należy dążyć do przekształcenia najlepszych polskich uczelni w tzw. uczelnie badawcze?
- Jeśli tak, to w jaki sposób uczelnie takie należy wyłonić oraz jak je finansować?
- Czy istnieje szansa na internacjonalizację studiów w Polsce?
- Czy istnieje potrzeba tworzenia studiów elitarnych i/lub specjalnych ścieżek studiowania, które pomagałyby kształcić studentów najzdolniejszych?
- Jak zapewnić środki na takie – z konieczności kosztowne – studia?

Najważniejsze zgłaszane podczas debaty postulaty to:

1. Przekształcenie niektórych uczelni wyższych w uczelnie badawcze (flagowe) stanowi jeden z ważnych warunków dynamicznego rozwoju szkolnictwa wyższego.
2. Uczelnie te należałyby wyłonić drogą otwartego konkursu, ogłoszonego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Konkurs powinien zostać ogłoszony możliwie szybko, natomiast jego rozstrzygnięcie winno nastąpić za kilka lat, tak aby uczelnie miały czas na wypełnienie warunków konkursu. Operacja może być dofinansowana z funduszy strukturalnych nowej perspektywy finansowej 2014–2020. Uzyskane dodatkowe środki służyłyby (zgodnie z celami programu POWER) m.in. poprawie jakości dydaktyki, mobilności międzynarodowej oraz systemu zarządzania uczelnią.
3. Konieczne jest powołanie rządowej agencji odpowiadającej za mobilność pracowników i internacjonalizację studiów. Bez takiej agencji poprawa umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego będzie poważnie utrudniona lub w ogóle niemożliwa.
4. Algorytm podziału środków stosowany w ministerstwie winien być pilnie zmodyfikowany. Nowy algorytm powinien promować jakość kształcenia, a nie (jak to jest obecnie) liczbę studentów. Podstawowym zadaniem uczelni jest bowiem kształcenie na odpowiednio wysokim

poziomie, tak aby dyplom ukończenia studiów dawał gwarancję właściwego poziomu intelektualnego absolwenta.

5. Ze względu na bardzo zróżnicowany poziom przygotowania (do studiów) kandydatów na wyższe uczelnie, również w kontekście obowiązujących od pewnego czasu Krajowych Ram Kwalifikacji, konieczne wydaje się organizowanie kursów zapewniających wiedzę podstawową, niezbędną do dalszego efektywnego studiowania.
6. Z tego samego powodu konieczny jest dalszy rozwój specjalnych „elitarnych” kierunków studiów (np. studiów interdyscyplinarnych, międzywydziałowych itp.) lub ścieżek studiowania (specjalności z odrębnym, odpowiednio przygotowanym programem) z myślą o młodzieży szczególnie uzdolnionej. Gdyby wyłonienie uczelni badawczych okazało się (z powodów politycznych lub organizacyjnych) trudne lub niemożliwe, studia takie będą stanowić ważne rozwiązanie alternatywne.
7. Aby spełnić swoją rolę, studia „elitarne” winny obejmować około 10% studentów.
8. Zebrani podkreślali, że organizowanie studiów „elitarnych” dla tak dużej liczby studentów musi być dodatkowo finansowane ze środków ministerstwa, tak aby nie uszczuplić budżetów uczelni (wydziałów), które nie będą w stanie lub nie zechcą uczestniczyć w tych nowych rozwiązaniach.

Poza tymi konkretnymi postulatami dyskusja toczyła się również wokół problemów bardziej ogólnych. W szczególności przestrzegano przed tworzeniem opozycji: „studia masowe – studia elitarne”, podkreślając, że oba wymienione rodzaje studiowania stanowią integralną część nauczania na poziomie wyższym i wzajemnie się uzupełniają. Wyrażono też sprzeciw wobec postępującego procesu przekształcania szkół wyższych w szkoły zawodowe, kształcące wąsko wyspecjalizowanych specjalistów, podkreślając, że wartość wyższego wykształcenia leży przede wszystkim w podnoszeniu poziomu intelektualnego i formowaniu osobowości studenta. Sugerowane często w mediach łączenie ogólnego wykształcenia z bezrobociem wśród absolwentów nie ma żadnego uzasadnienia. Postulowano wreszcie, aby nadchodzący niż demograficzny wykorzystać dla podniesienia jakości nauczania, np. przez zmniejszanie liczebności grup studenckich. Zmniejszenie liczby studentów nie powinno być pretekstem do redukcji budżetów uczelni. Gorąco dyskutowany był również problem relacji uczelni z mediami i – generalnie – ze światem zewnętrznym.

Na zakończenie dodajmy, że nie padł ani jeden głos w obronie obecnej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. W opinii uczestników debaty, ustawę tę należałoby w istotny sposób znowelizować lub nawet napisać na nowo.

Krótkie sprawozdanie ze spotkania w Tomaszowicach zostało opublikowane w czasopiśmie *Forum Akademickie* (P. Kieraciński, FA 12/2014). W niniejszej książce prezentujemy komplet tekstów przygotowanych i udostępnionych przez autorów referatów oraz osoby biorące udział w dyskusji. Teksty te – rzecz jasna – odzwierciedlają poglądy autorów, a nie organizatorów debaty.

*Andrzej Białas
Szczepan Biliński*